

JOZEFINA DAUTBEGOVIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

sl. 1. S vjeroučiteljem u vrijeme prve pričesti 1946/47. (I. Maroević peti s lijeva u mornarskom odijelu)

sl. 2. Ivo Maroević s ocem
Snimljeno: 1939/40.

Najvažnije je moći gledati unatrag bez srdžbe

S prof. Ivom Maroevićem upoznala sam se još dok sam bila urednica časopisa *Informatica Museologica*, sada već davne 1997. godine, i otada smo povremeno surađivali. Kad sam ga nazvala u vezi s intervjuom za *Personalni arhiv MDC-a*, pristao je bez mnogo zapitkivanja i razgovor smo zakazali za 13. studenoga 2003. godine.

Moram priznati da sam u sebi malo zazirala i imala određenu dozu treme jer je u komunikaciji uvijek bio ozbiljan i suzdržan pa sam se plašila hoće li se u razgovoru uopće moći doprijeti do njegova malo opuštenijeg "izdanja". No pokazalo se da je moja bojazan bila neutemeljena i da je veći problem bio doći na njegovu adresu. A doći u Miramarsku broj 134 bilo mi je vrlo komplicirano, jer tko dobro ne poznaje Trnjanske struge i nekakve odvojkice po brojevima, teško bi se mogao snaći. Neko sam vrijeme sa svom opremom za snimanje lutala i bezuspješno pokušavala pronaći navedeni kućni broj, a onda sam, plašeći se da ne zakasnim, odustala i zaključila da je najpametnije uzeti taksu. Međutim, ni taksist, koji je tvrdio da je on tu, u blizini rođen, nije uspio naći zgradu ni iz drugog pokušaja, pa sam nazvala prof. Maroevića na mobitel i zamolila ga da nam pomogne. Ukratko, nakon 15 minuta vožnje jedva smo uspjeli doći na adresu.

Ivo Maroević stajao je kod otvorenog prozora i mahao mi srdačno svojom dugom rukom kako bi potvrdio da sam na pravom kućnom broju. Moram priznati da sam se, došavši pred kuću, prilično iznenadila. Preda mnom je stajala obična, skromna obiteljska prizemnica, s malim vrtom i povisokom "živom ogradom".

Ivo Maroević primio me vrlo ljubazno, ponudio kavom, što sam odbila ostavljajući to zadovoljstvo za neslužbeni dio razgovora. Uveo me u "svoju" sobu, koja je samo jednim dijelom radni prostor, dok je drugi dio činio spavaću sobu.

U radnom dijelu, ispod prozora, bio je smješten stol s računalom i knjigama, a na svim zidovima postavljene su police od poda do stropa, prepune knjiga. Hrpe knjiga ležale su i pokraj polica, jer "još nisu našle svoje mjesto".

Napomenuo je kako se nije imao vremena pripremiti za razgovor i da za snimanje ima na raspolaganju samo jedan sat jer ima predavanja na fakultetu. Razgovor je protekao vrlo ležerno, a ono malo vremena koje je preostalo do njegova odlaska iskoristila sam da načinim nekoliko snimaka u sobi za dnevni boravak. Ono što mi je odmah upalo u oči u dnevnoj sobi, bio je glasovir i stalak za slikanje. Kada sam upitala tko svira, njegova je supruga odgovorila da

sl. 3. Ivo Maroević, 1956/57.

više nitko ne svira, ali da su nekad svirali i ona, i Ivo, i djeca. Stalak je bio spušten nisko, prilagođen njihovoj unučici za igranje i slikanje, jer je na svježe oličenim zidovima, na nekoliko mjesta već isprobala svoje "slikarsko umijeće" flomasterima.

Zidovi su bili puni slika manjega i većega formata, a pozornost mi je privukao crtež olovkom Matije Pokrivke, koji prikazuje Trnje u vrijeme mladosti njegove supruge, rođene u toj četvrti. Još su spomenuli kako je na mjestu njihove kuće bila staja koju su pretvorili u kuću u kojoj sada stanuju, kako su radili fazu po fazu jer se odjednom nije moglo buduću da se njihovo troje djece istodobno školovalo.

Za kratko vrijeme, koliko sam boravila u dnevnoj sobi, po razgovoru i srdačnom smijehu njegove supruge Jasne mogla se osjetiti ugodna atmosfera i obiteljski sklad, bez ikakve nervoze. Ono o čemu je Ivo Maroević pričao s posebnom radošću bila je njegova unučica Iva, koja je u vrijeme našeg razgovora imala 3,5 godine. Pokazivao mi je slike koje je ona naslikala pa je kroz smijeh dodao kako nije ni čudno da unučica slika jer mu je Ivo Dulčić u rodu, da je njezin talent "genetski".

Još je, napola u šali, dodao kako je za vrijeme snimanja intervjua zaboravio spomenuti svoje "sportske uspjehe". Naime, kao student sudjelovao je u osnivanju maloga rukometnog kluba u Zagrebu i u njemu igrao, a bio je tako dobar da su te godine umalo postali prvaci Hrvatske.

Iz kuće smo izašli zajedno. Do tramvajske stanice pomogao mi je nositi laptop, strpljivo sačekao da dođe moj tramvaj, srdačno se pozdravio i produžio pješice. Vraćajući se, razmišljala sam o tome kako je većina ljudi sklona predrasudama u vezi s ljudima koje poznajemo površno. Onako visok, tanak i pomalo isposničkog izgleda, djelovao je na prvi pogled kruto, strogo i autoritativno, što je možda i bio kad je struka u pitanju, ali u svom je domu bio srdačan, opušten, gotovo stidljiv, nasmijan i ugodan sugovornik.

Za *Personalni arhiv MDC-a* pripremio je mnogo materijala iz osobne arhive, uključujući svu prepisku, diplome, indeks, putovnicu, priznanja, velik broj fotografija iz prijašnjih razdoblja. Na mene je ostavio dojam čestita čovjeka, visokih moralnih načela koja mogu poslužiti kao primjer kako se pošteno i dosljedno, bez obzira na prepreke, treba zalagati za vrijednosti onoga što smo baštinili i da je, kako je i sam u razgovoru rekao, *najvažnije moći gledati unatrag bez srdžbe*, a za takav je odnos, čini mi se, trebalo imati i emocionalnu inteligenciju.

JOZEFINA DAUTBEGOVIĆ: Dobar dan. Danas je 13. studenoga 2003. godine. Nalazim se u domu gospodina prof. Ive Maroevića radi razgovora o njegovu životu, radu i ostalome što nas bude zanimalo. Profesore Maroeviću, što biste za Personalni arhiv MDC-a najprije rekli o sebi?

IVO MAROEVIĆ: Ne znam (smijeh). Ali ću pokušati improvizirati. Mislim da bih najprije morao reći svoje zanimanje. Rekao bih da sam sveučilišni profesor, da se bavim muzeologijom, zaštitom spomenika i jednim segmentom povijesti umjetnosti.

J. D.: Za početak ispričajte nešto zanimljivo o sebi, nešto o svome djetinjstvu, o roditeljima...

I. M.: To bi bila duga priča, ali ja ću je pokušati ispričati na najkraći način. Rođen sam u Starom Gradu na Hvaru u listopadu 1937. godine. Moj je otac tada bio gradonačelnik Staroga Grada. I onda je, naravno, vrlo brzo došao rat i tata je morao pobjeći u Zagreb. Cijela obitelj došla je za njim. Išli smo zanimljivim putem – iz Staroga Grada do Splita, zatim iz Splita u Metković, pa onom uskotračnom željeznicom preko Sarajeva i Dervente u Zagreb. Znači – cijela obitelj: mama, brat i sestra, djed i baka i gospodična Marija, koja je bila pomoćnica u kući. I ona je išla s nama u Zagreb. To je bilo 1942. Zgodno je bilo da smo cijeli taj put prošli sa svim svojim pokretnim stvarima koje su se mogle staviti u vlak i da smo stigli u Zagreb bez ikakvih problema, bez ijednog zastoja na putu, bez ijedne razbijene čaše u cijelom tom transportu. To je ono najranije djetinjstvo koje mi je ostalo u sjećanju. Sjećam se dvaju detalja: ograde restorana u Sarajevu, gdje smo pili kavu, ograde od kosih, poprečno složenih letvi. To mi je ostalo u memoriji. I drugo, kad smo došli u Zagreb, dočekali su nas tata i mamin brat, koji je bio pravnik. Odveli su nas na terasu Hotela Esplanade i ondje su oni pili pivo. Ja sam prvi put kušao tu gorku tekućinu i nije mi se dopala. Evo, to je mali detalj iz mogega najranijeg djetinjstva.

J. D.: Je li Stari Grad odredio izbor vašeg zanimanja?

I. M.: Ne, ne – to je opet nešto vrlo atipično. Završio sam srednju školu u zgradi u kojoj je danas Muzej "Mimara", to znači I. gimnaziju, i to osam razreda. Tada nije bilo osmogodišnje škole. Bilo je, ali se moglo ići i u gimnaziju. Četiri razreda osnovne škole završio sam u zgradi koju je projektirao Ivo Zemljak, tu na Knežiji, a onda sam osam razreda gimnazije završio u Srednjoškolskom forumu, gdje je danas Muzej "Mimara". I tu sam maturirao. Imao sam malu, sasvim neznatnu sklonost prema arhitekturi. Međutim, kad sam maturirao, otišao sam se odmoriti u Dubrovnik, a tati sam ostavio maturalnu svjedodžbu i rekao mu: "Upiši me gdje hoćeš." Onda me tata upisao na Filozofski fakultet i odabrao je povijest umjetnosti i engleski jezik. Vidite – potpuno atipično.

sl. 4. Dr. Joseph Schepers, Ivo Maroević, predsjednik MZ Kuti, novinar i Nenad Popović u ulozi prevoditelja, Kuti, Gorski kotar 1978.

J. D.: Možda je povijest umjetnosti vašemu tati bila potajna želja?

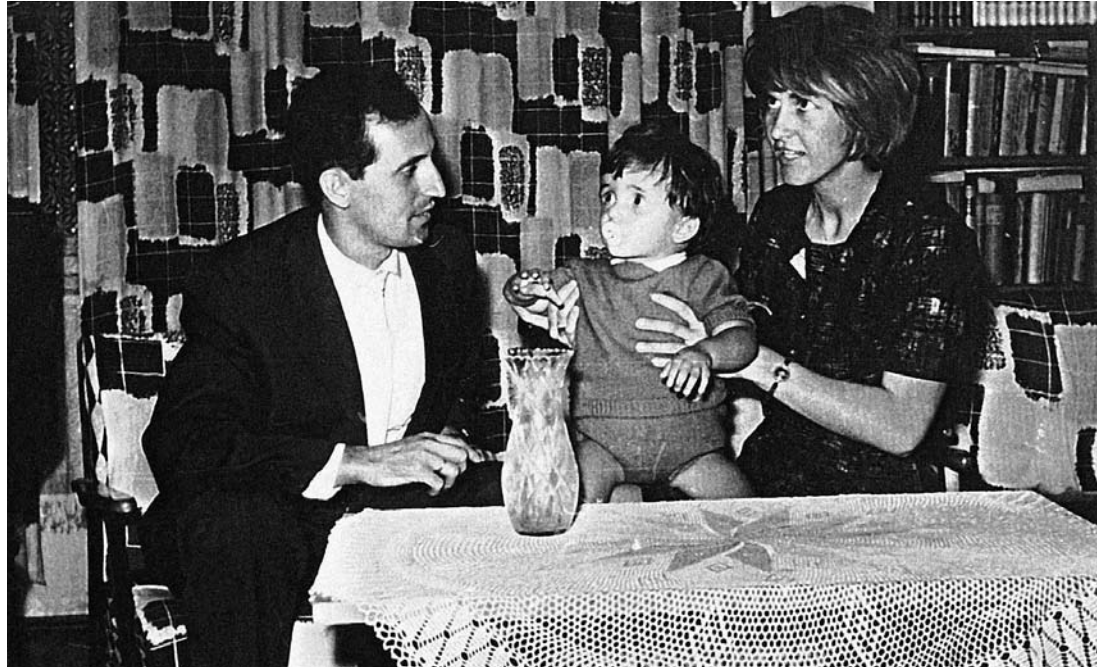
I. M.: Može biti. On je bio vrlo zainteresiran za umjetnost i književnost, mnogo je čitao, stvarno mnogo, i na neki je način i nas poticao na to. Ali to je možda bila njegova skrivena želja, a kako ja nisam imao nekih posebnih sklonosti, a ni nesklonosti... Mene je, recimo, u srednjoj školi zanimala matematika, još danas znam riješiti neke složenije matematičke zadatke... Ali kad sam krenuo na povijest umjetnosti, to se polako gradilo, rekao bih relativno uspješno zato što sam to ozbiljno shvatio, a kad čovjek ozbiljno uđe u posao, stekne znanje i simpatiju prema onome čime se bavi. Onda, naravno, cijeli život ide tim putem koji je odredila ta simpatija.

J. D.: Jeste li tijekom studija imali uzore među svojim profesorima?

I. M.: Moram priznati da nisam. Naime, oni su meni svi na neki način bili autoriteti, iako su bili vrlo različiti. Recimo, prof. Prelog i prof. Gamulin bili su izrazito različiti. Nisam imao nikakav poticaj da slijedim njihov put. Cijelog života osjećao sam prema njima poštovanje kao prema svojim profesorima, ali nikad se ne bih upustio u takav studij povijesti umjetnosti kakvim se bavio prof. Gamulin. Možda sam bio, pomalo i nehotice, više pod utjecajem onoga čime se bavio prof. Prelog zato što sam se kasnije sam time bavio, ali toga u tom trenutku nisam bio svjestan. Moram reći da je, možda, od svih profesora koje sam tada slušao na mene nekako najbolji dojam ostavio prof. Gorenc, koji je predavao antiku, jer je predavao apsolutno nekonvencionalno. Predavao je tako da je praktički svako njegovo predavanje bilo svojevrsni esej o antici. To je malo sjećanje iz toga vremena. Ali moram priznati, koliko svjesno znam, ne bih mogao reći da je netko utjecao na mene, da bi me odredio. Kasnije sam se u životu zapravo više družio i vezao uz prof. Gamulina nego uz prof. Preloga, i to na poslijediplomskom studiju i u svim ostalim poslovima.

J. D.: Nakon što ste diplomirali radili ste različite poslove. Što ste sve radili?

I. M.: To je opet jedna posebna priča. Počeo sam kao profesor u osnovnoj školi, najprije u Grubišnom Polju, odakle smo supruga i ja otišli nakon četiri mjeseca. Onda sam radio u Adamovcu, to je ovdje u Prigorju. I tada sam se počeo pomalo baviti nečim što nije škola. Kad sam odabrao temu rada za stručni ispit (predavao sam engleski i likovni odgoj), odabrao sam ličnost arhitekta Zemljaka. Obradio sam ga u radu za stručni ispit i kasnije je to bila podloga za tekst objavljen u *Zborniku Staroga i Novog Zagreba*. To je bio poticaj da se počnem baviti arhitekturom. Zatim sam otišao u Sisak kao konzervator i posao me natjerao da se bavim arhitekturom. Tada, kad smo nastojali napraviti analizu povijesne gradske jezgre koju nitko prije nije napravio, zapitao sam se: *Zašto ja ne bih, kad to već radim, išao i malo dalje?* Prof. Gamulin je prihvatio ideju da napravim i magisterij i doktorat s tom temom, s tim da je jedan segment toga bio magisterij – *Stambena arhitektura Siska u 2. polovici 19. stoljeća*, a moj doktorat, opet mala

sl. 5. Ivo Maroević sa suprugom Jasnom i sinom Igorom
Snimljeno: 1964.

zanimljivost, nije bio rukopis već knjiga *Sisak – grad i graditeljstvo*. Izdala ju je Matica hrvatska u Sisku. Obradio sam urbanistički razvoj Siska i napravio analizu arhitekture. Sad bih, nakon toliko godina, mogao reći da je to stvarno bio pionirski pothvat jer do tada nitko nije na takav način obradio neki grad. Ulazio sam vrlo sustavno u analizu svake kuće. Nisam imao apsolutno nikakvu dokumentaciju jer je sva arhivska građa bila uništena nakon Drugoga svjetskog rata. Odlazio sam istraživački u svaku kuću, od podruma do krova, i prema vrsti konstrukcije, vrsti materijala, prema nizu posrednih elemenata identificirao vrijeme njezina nastanka, analizirao kuću i prema tome napravio određeni korpus građe koji je onda Matica hrvatska prepoznala kao vrijednost za Sisak. Tada su oni to objavili. To je bio moj doktorat. Jedna mala digresija: kako je to bilo neposredno prije 1971., kad je Matica hrvatska zabranjena, i moja je knjiga završila u podrumu sa svim ostalim edicijama Matice hrvatske. Još uvijek negdje u kući imam jedan primjerak sačuvan od dijela izdanja koji je bio u Matici. Nagrizli su ga miševi i pljesniv je, ali to mi je draga uspomena. Suizdavač knjige bio je Muzej Sisak, i ta se polovica izdanja normalno prodavala (smijeh). To je tako. Onaj tko je zabranio Maticu hrvatsku zabranio je sve što je bilo u njezinu vlasništvu, ne ulazeći u to je li ta knjiga dobra ili loša, vrijeda li koga ili ne vrijeda ili bilo što drugo. To je zanimljivost s tom knjigom. Sad smo, prije četiri-pet godina, objavili novo izdanje te knjige. Dodao sam vrlo mnogo građe, sve što se u Sisku dogodilo nakon 1971. do danas, uz analizu tog urbanističkog razvoja, s pregledom objekata kojih više nema, koji su promijenjeni itd. Ta je knjiga mnogo reprezentativnija, s mnogo više slika, u nju je uloženo mnogo više novca. Eto, ostvario sam nekakav razvoj u toj knjizi. Ali, ima nešto što je mene malo zasmatalo, neću reći da je baš silno važno, ali Grad Sisak nikad nije smatrao da bi toj knjizi trebalo dati bilo kakvo priznanje. Makar, moram reći kako mi mnogi ljudi kažu da im je ta knjiga model kako treba raditi. Grad Sisak to nikad nije prepoznao kao vrijednost.

J. D.: Što biste odabrali kao najvažnije od poslova kojima ste se bavili? Koji vam je rad donosio najviše radosti?

I. M.: To je vrlo teško reći. Zato što imam tri područja bavljenja: povijest umjetnosti, muzeologiju i zaštitu spomenika. Teško mi je reći što mi je draže: arhitektura 19. st. ili niz mojih muzeoloških knjiga odnosno knjige s tematikom zaštite spomenika. Kad bih gledao izvana, a ne subjektivno, rekao bih da je *Uvod u muzeologiju* temeljna knjiga muzeologije jer mislim da ima relativno najveće značenje. Takvih knjiga gotovo i nema, čak ni u svijetu. Mogli bismo na prste jedne ruke nabrojiti knjige u kojima se muzeologija prikazuje na takav način, tj. koje donose njezin sustavni prikaz. Jer, mnogi su se bavili poviješću muzeja, poviješću muzeologije, muzejima u određenim socijalnim vremenima, društvima itd. Međutim, bar se meni tako čini, spona između povijesti, teorije i prakse u mojoj je knjizi očita, i to bi možda trebalo biti na nekakvoj najvišoj razini.

Međutim, ja se apsolutno ne mogu odlučiti, drage su mi i knjige s područja zaštite spomenika – i *Sadašnjost baštine i Konzervatorsko novo iverje*, u kojima se vide ta reagiranja u određenim trenucima, ta sporenja, malo životnoga što u to ulazi. Naravno, *Rat i baština na prostoru Hrvatske*, koja je pak imala čudnu sudbinu jer su je naručili Nijemci, a kad sam je napisao i preveo na njemački, a onda... Onda se dogodilo to da je srušen mostarski most. Nakon toga su oni rekli: Više nismo zainteresirani za objavljivanje te knjige. I onda smo čekali dvije-tri godine da je napokon objavimo.

J. D.: Slučajno sam, kratko boraveći u Stocu (BiH), vidjela jedan vodič kroz Stolac koji ste vi napisali. Odakle ta veza?

I. M.: Da, da... Ne znam je li u tome nešto sudjelovao pokojni Ale Poljarević ili nije, ali ja sam sa Stocem bio vezan čudnim stjecajem okolnosti jer je ondje bio kolega kojemu sam bio mentor za magisterij i za doktorat, pa smo se bolje upoznali, supruga i ja smo bili kod njih, pa su oni bili kod nas... Kad je počeo rat i oni nisu imali gdje biti, njihov je sin bio kod nas godinu dana. Pa samo tako svaki drugi dan išli u Krapinske toplice vidjeti kako s njim ide. Onda je on umro... Dakle, osim profesionalnog odnosa imali smo i jedan ljudski odnos, a meni je Stolac i inače bio vrlo mio grad zato što je to izvrstan konglomerat Istoka i Mediterana koji mnogi nisu razumjeli. A što možemo...

J. D.: Sudeći po nekim napisima u tisku, po nekim polemikama, nije sve uvijek teklo baš glatko, bilo je i nekih prepreka.

I. M.: Znaite što, teško je to reći. Uvijek ima prepreka, no ja imam, katkad mi se čini po mami i po tati, dovoljno tvrdoglavosti da idem naprijed bez obzira na prepreke. Ne tvrdoglavosti u negativnom smislu, to nije tvrdoglavost koja inzistira na lošem. Smatram, ako postoji cilj koji je dobar, treba ga ostvariti bez obzira na to hoće li čovjek na tom putu naići na prepreke. Osim toga, smatram da sam sposoban razlikovati bitno od nebitnoga i kad naidem na neku prepreku koja nije suštinska, ja je ili zaobiđem ili se na neki način priklonim tome da bude tako... ali idem naprijed. Naime, mislim da je najvažnije u životu imati tu jasnu svijest o tome koja je donja granica tolerancije, ono ispod čega ne smijete ići. I – ako to znate, ako si to odredite, onda vam jednostavno nikad nije teško reagirati kad vaš profesionalni dignitet dođe u pitanje i vi reagirate – bez obzira na to koliko to nekome bilo pravo ili ne, koliko se to kome sviđalo ili ne.

J. D.: Nije bio u pitanju samo vaš profesionalni dignitet, mislim da je bilo riječi o još nečemu mnogo složenijem...

I. M.: Mislim da je to dužnost intelektualca. Znaite onu priču: progonili su Židove, ali ja nisam Židov pa sam šutio; progonili su ove i one, a ja sam šutio jer nisam bio taj. Kad je došao red na mene, više nije imao tko prigovoriti. Mislim – to je to. Ako čovjek nešto zna i svjestan je toga, mislim da treba reagirati. Ali ako ste skloni kompromisu, ako kalkulirate, onda nikad nećete reagirati jer ćete uvijek pronaći razloge zašto ne reagirate.

Međutim, ne mislim da treba reagirati na sve, na treba reagirati tako da se čovjek pretvori u nekakvu svadljivu osobu koja na sve reagira. Mislim da reagiranje uvijek mora biti na određenoj razini, uvijek mora biti reakcija na problem, a ne na čovjeka. To što neki čovjek sebe prepozna u tome – to je pak njegov problem. Iskustvo mi je pokazalo sljedeće: kad god sam bio u pravu, uvijek su neki ljudi koji su grozno reagirali bili ti koji su najviše krivi za problem na koji sam reagirao. Oni koji su najžučnije reagirali – kasnije se ispostavilo, upravo su oni bili na neki način sudionici onoga za što sam ja smatrao da nije u redu. Ne znam jesam li uspio objasniti.

J. D.: Osim knjiga... vi se redovito javljate u novinskim člancima, esejima, sudjelujete u polemikama...

I. M.: Znaite što, ja nemam nikakvu konkretnu dogovorenu suradnju. Ja sam samo odabirao određene novine. Nemam svoju rubriku i nisam "pretplaćen" na to da objavljujem tekstove. Recimo, birao sam *Vjesnik* zato što mi se činilo da je *Vjesnik* ozbiljna dnevna novina koja mora imati taj nekakav dignitet. Međutim, onda se dogodilo da sam u *Vjesniku* imao određenih problema s nekim ljudima u redakciji kulture. Onda nisam htio objavljivati u kulturnoj rubrici, nego samo kao čitatelj, znači u sklopu *Pisama čitatelja i Gledišta*. I ništa drugo. Objavljivao sam i u *Večernjem listu*, u *Kulturnom obzoru*, jer me urednik *Obzora* Ivkošić jedanput zamolio za određenu suradnju, pa mi se činilo da ima smisla da se ondje pojavljujem ako je problem takve naravi da mogu. No za druge sam novine pisao samo kad bi me zvali. Recimo, *Novi list* me nešto pitao i ja bih odgovorio, vrlo rijetko i *Slobodna Dalmacija*. Međutim, imam dosta negativno iskustvo s *Vijencem* Matice hrvatske jer sam kao član Matice hrvatske, smatrao da imam određeno pravo nuditi i objavljivati tekstove u *Vijencu*. Onda se u jednoj godini dogodilo da sam poslao četiri teksta, od kojih nijedan nije objavljen. Činilo mi se da to nije u redu i razgovarao sam s tadašnjim urednikom, koji mi nije dao zadovoljavajuće objašnjenje. Onda sam razgovarao s predsjednikom Matice, koji mi je rekao da je to tako, i... Kad je cijela priča prevršila mjeru, vratio sam Matici hrvatskoj svoju člansku iskaznicu i rekao: *Zašto da budem član, ako kao član koji nije anonimn nego ima nekakav stručni rejting ne mogu objaviti svoje mišljenje?* Mislim da su to bile kalkulacije jer su moji tekstovi bili vezani za reakcije na neka zbivanja. Recimo, na uređenje trogirске katedrale, na zagrebačko Cvjetno naselje i još na neke stvari – pa mi se činilo da je to bilo namjerno nastojanje da se moj glas ne čuje.

Pokatkad sam objavljivao u *Zarezu*. Imao sam nekakvu logiku – što u *Zarez*, što u *Maticu*.

U posljednje vrijeme nisam ništa pisao jer imam nekih drugih obveza. Iako me žulja jedan tekst – žulja me problem varaždinskog muzeja, izbačenoga iz zgrade u kojoj je bio zato što su tu zgradu vratili nadbiskupiji. Muzej je dobio drugu zgradu, a onda je sadašnji gradonačelnik, koji je intelektualac, prizemlje zgrade oduzeo Muzeju, dao ga jednoj kavani i rekao da muzeji ionako imaju previše prostora itd. Htio sam na to reagirati, načelno, naravno, ali još nisam. Još to nije došlo na red.

sl. 6. Ivo Maroević (u funkciji Predsjednika Saveza društava konzervatora Jugoslavije) u Dečanima na Kosovu; snimljeno 1984.

sl. 7. Ivo Maroević u redakciji časopisa
Čovjek i prostor

J. D.: Sad bi bilo kasno?

I. M.: A, čujte, nikad nije kasno. Muzej toga prostora više nema. Znači – prostor je dan za uređenje kavane, a gradonačelnik je rekao da je kavana također prostor kojim se Muzej može vrlo lijepo koristiti.

J. D.: Što vam je u bavljenju strukom bio najveći izazov?

I. M.: Pa znate, kad gledam ovako retrospektivno, najveći su izazovi u svakom slučaju bile dvije stvari. Jedna je moja dužnost ravnatelja Restauratorskog zavoda Hrvatske, kad sam nakon određenih problema postao ravnatelj – tada sam prvi put postao ravnatelj, i u tome je trebalo ići dalje. Mislim da sam tada pokušao nešto napraviti, naravno da sam se preforsirao. Pitanje je bih li u životu više ikada htio biti ravnatelj jer – ako ravnatelj nema dobru ekipu koja ga prati, onda mora praktički sve raditi sam, a to jedan čovjek ne može. A to mi se baš dogodilo kad sam bio u RZH. Drugi izazov je bio moj dolazak na Fakultet da bih pokušao utemeljiti studij muzeologije. To je bio izazov jer smo imali samo poslijediplomski studij naslijeđen od dr. Bauera u sklopu Referalnog centra. Meni se činilo razložnim utemeljiti studij kao redoviti dodiplomski studij na fakultetu. To je bio izazov utoliko što čovjek kad krene u to ni sam nema predodžbu kolike su administrativne prepreke koje morate preskakati. Od niza stupnjeva odobravanja programa, najbanalnijih stvari, uvjeravanja ljudi itd. Danas mi se čini normalnim to što smo utemeljili studij muzeologije, što imamo Katedru za muzeologiju i što je danas na njoj zaposleno pet ljudi. A kad sam to započeo bio sam sâm, i to još, recimo, s trećinom svog angažmana. Kad gledam retroaktivno, čini mi se da je najveći izazov bio to postići. Dok sam to radio, nije mi se tako činilo. Vidim tek sad, kad pogledam unatrag.

Osim toga, svaka knjiga koju krenete pisati stanoviti je izazov. Evo, upravo sad – vjerojatno će još tijekom ove ili početkom iduće godine izaći knjiga o kojoj razmišljam već gotovo 15 godina, koju nitko nije htio prihvatiti, a konačno se našao izdavač. To je *Antologija zagrebačke arhitekture*. Znači, pokušao sam primijeniti jedan književni pojam izbora na arhitekturu. Trebao sam odabrati određen broj kuća u Zagrebu i prezentirati ih na način na koji ja to želim. Mislim – to je, recimo, nešto što će, ako ugleda svjetlost dana, izazvati određene reakcije i možda će utjecati... Možda će biti povrijeđene nečije taštine jer njihove kuće nisu u knjizi. Znam da je to delikatno. Ali je to izazov. Mene sad zanima kako će to proći. Naime, svojedobno sam je nudio Mladinskoj knjizi, dok je ondje urednik ili nešto slično bio Goldstein – nije reagirao. Nudio sam je Matici hrvatskoj – nije reagirala, nudio sam je na još dvije-tri strane, nudio sam je Institutu za povijest umjetnosti – nitko nije reagirao. Konačno je Studio Azinović prihvatio knjigu i sada ćemo vidjeti kako će to ispasti.

J.D.: Svaki posao kojemu pristupite na određeni način vama postane izazov. Kako je bilo s muzeologijom?

I. M.: Teško vam je to reći. Muzeologija se na Filozofskom fakultetu uči na više razina. Ona elementarna razina jest ona na kojoj svatko tko studira povijest umjetnosti, etnologiju i arheologiju mora u jednoj godini odslušati dva sata muzeologije. I to je nekakva najniža razina muzeologije. Takvih studenata po pravilu ima 100-tinjak svake godine.

Onda slijedi uobičajena razina studija muzeologije – studenti koji upisuju studij informacijskih znanosti pa se opredjeljuju za muzeologiju i oni koji se dopunski uključuju u studij muzeologije, i to je mogućnost da svatko tko je upisan u peti semestar može upisati i muzeologiju. Takvih studenata u prosjeku imamo između 15 i 20 svake godine. I onda imamo poslijediplomski, koji pak ovisi o tome koliko tko ima mogućnosti i novca, odnosno razumijevanja institucije u kojoj radi. Međutim, veći je problem broj onih koji diplomiraju. Taj je nerazmjer dosta velik. Malo je onih koji diplomiraju.

J. D.: Što je prema vašem mišljenju najvažnije u muzejskom poslu?

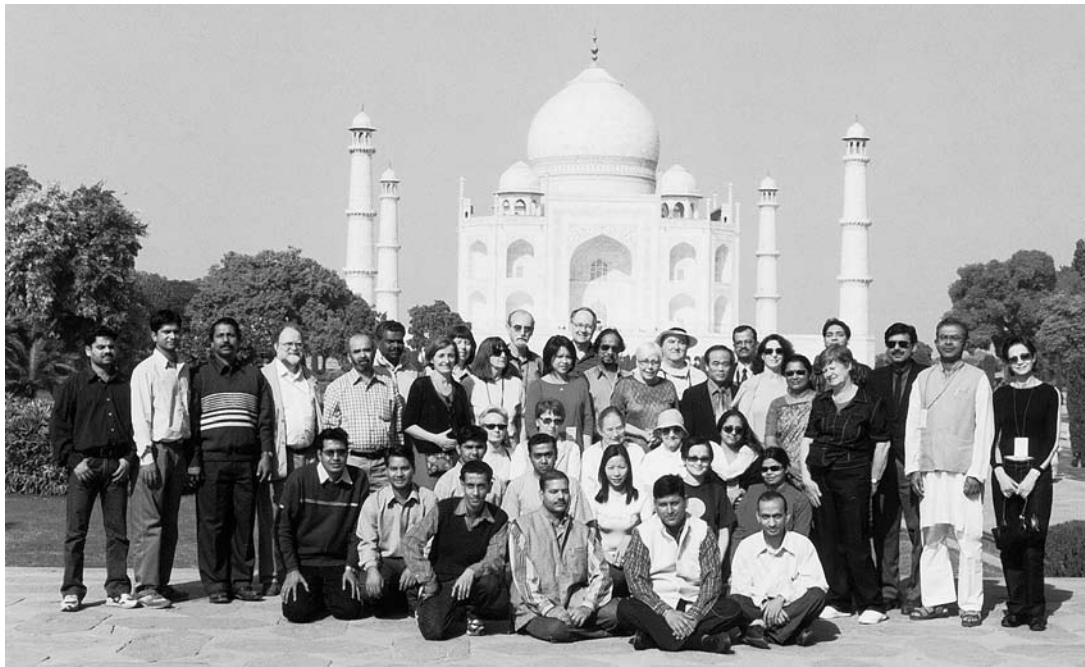
I. M.: Odmah ću vam reći. U muzejskom su poslu, po mojem sudu, podjednako važne tri stvari. I to je već Peter van Mensch teoretski vrlo jasno označio.

Prvo je skupljanje i prepoznavanje stvari koje je vrijedno čuvati u muzeju.

Drugo je samo njihovo čuvanje u muzeju, znači briga o muzejskoj građi, a treće je zadaća da ono što imate na dobar način komunicirate onome tko je zainteresiran.

Znači, to su te tri temeljne grupe zadataka. Teško bih rekao da je komunikacija važnija od čuvanja ili da je čuvanje važnije od prikupljanja, razumijete me? Rekao bih da sve tri zadaće imaju jednaku težinu, samo što javnost, tj. društvo najbolje prepoznaje onu komunikacijsku jer se njome muzej, *de facto*, predstavlja. Međutim, sve tri zadaće, po mojem sudu, u nas u Hrvatskoj “ne štimate” baš dobro jer nam fali, ja to danas sasvim odgovorno mogu reći, jedna razina teoretskog znanja koje nije povijest umjetnosti, koje nije arheologija, koje nije ono čime se muzealac kustos bavi kada istražuje predmet, nego je to razina prepoznavanja stvari. Na toj razini mi u određenoj stvari prepoznavamo, primjerice, i sliku i uporabni predmet istodobno, predmet koji je u vezi s nekom ličnošću, istodobno i predmet koji je tehnologija – kako bih vam rekao – nastojimo prepoznati više mogućih značenja, a ne da budemo previše fokusirani samo na ono na što nas upućuje temeljna znanstvena disciplina.

J. D.: Kolika je uloga “priče” koja prati svaki muzejski predmet?

sl. 8. ICTOP-Indija 2002., Ivo Maroević u zadnjem redu (s bradom) s grupom sudionika ispred Taj Mahala

I. M.: Ta je priča sve. Ona je povijest predmeta jer bez priče predmet govori samo svojom formom. Ta je forma manje ili više jednoznačna i u njoj prepoznajete neko vrijeme, nekog autora i, što ja znam, možda materijal. I gotovo. Ali ono što vi tom predmetu pridodajete ili ono što predmet to "lijepi" na sebe, on nosi u sebi, to je imanentno predmetu. Vidite, uvijek se svadamo o tome je li riječ o dodavanju ili "lijepljenju". Pazite, bitno se ništa ne mijenja. No to što predmet prikuplja, to pojačava njegovu muzealnu vrijednost. Jer nije svejedno je li Mona Lisa samo slika ili slika s pričom. Ona sama po sebi nije osobito vrhunsko remek-djelo kao neka druga remek-djela, ali se oko nje splelo mnogo priča. Jedna jedina priča koje nema u muzeju jest priča o njezinu nastanku. Slika je, naime, napravljena za kupaonicu kralja Franje I. Razumijete? To nitko ne zna i nikome do toga nije stalo. A bilo bi vrlo zanimljivo jedanput pokazati što je sve Mona Lisa bila u svojem životu, a ne samo ono što vi vidite u Louvreu. To govorim – to su iskoristivosti onoga što mi u teoriji zovemo povijesnim identitetom predmeta.

J. D.: Kako to prenijeti – kako reći studentima da je priča o predmetu vrlo važna u muzeju i u komunikaciji s publikom?

I. M.: Kako im to reći? Uputiti ih da čitaju publikacije u kojima o tome piše, držati im predavanja, animirati ih da shvate. Evo, baš smo sad u Zadru, prije tjedan dana, imali savjetovanje muzejskih pedagoga i održao sam jedno izlaganje koje je bilo, barem za mene, dosta zanimljivo. Tema je bila *Razvija li se emocionalna inteligencija i u muzeju*. To je bila moja tema. I, naravno, nastala je konsternacija: što je emocionalna inteligencija? Pokušavao sam reći da muzej ima i pravo i dužnost djelovati na emocionalni i na racionalni život ljudi, razumijete. I ako napravimo dobar balans između racionalnoga i emocionalnoga, ljudima ćemo pomoći više nego ako ih samo učimo neke činjenice koje muzejski predmet u sebi ima. Ako su to ljudi shvatili, onda će shvatiti da je svaka priča o predmetu dio emocionalnog *inputa* koji vi posredovanjem predmeta prenosite nekome drugom. I, naravno, osposobljavate ga da zna gledati druge ljude koji su vezani za taj predmet na drugačiji način, a ne da ih gleda kao nekakva bića koja nemaju nikakvih emocija, koja su živjela isključivo zato da naprave predmet i – *šlus*. To je otprilike to... Samo, naglašavam, to treba razvijati. Mi to naše studente učimo, no do koje razine oni to prihvaćaju, to je drugo pitanje. Oni to znaju i to ispričaju na ispitu, ali bi trebalo vidjeti kako to provode u životu, kad student dođe u praksu jer je upravo tada taj element, znate, element deskripcije predmeta i dokumentacije predmeta strahovito važan – da vi dokumentirate sve ono što se veže za predmet, a ne samo ono što je njegova elementarna deskripcija.

J. D.: Kad usporedite muzeje u nas i one u inozemstvu, tko je prije shvatio koliko su bitne dodatne zanimljivosti oko svakog predmeta iz zbirke?

I. M.: Oni su to prvi shvatili. Međutim, ja mislim da je to u zapadnome svijetu motivirano isključivo određenom količinom posjeta. Čim jedan muzej dobije image malo drugačiji od drugoga, čim ga možete prepoznati, čim vi u stalni postav možete dolaziti više puta jer ćete uvijek pronaći različite stvari – vi povećavate broj posjetitelja, a danas u svijetu postoji tendencija da muzeji polako prelaze na vlastito financiranje. Države više nemaju ili ne žele odvajati toliko novca, i to je sad spojeno jedno s drugim, pa se traže načini kako povećati broj posjeta. A on se povećava

sl. 9. Ivo Maroević sa suprugom Jasnom u Munchenu
Snimljeno: 1999.

upravo tako da vi od muzeja stvarate određeno kazalište u kojemu predmeti imaju ulogu glumaca, a vi ste uvijek režiser tih kazališta.

J. D.: Treba imati i dobar marketing...

I. M.: Da, to je točno. Ali vi to ne možete napraviti ako o predmetima ne znate ono što morate znati da biste to mogli iskoristiti. E, to danas možda proširuje istraživanja na nešto što je prije sto godina bilo potpuno nezanimljivo. Vi danas možete napraviti priču o arheologu koji je kopao, a u ono vrijeme to uopće nije bilo zanimljivo. Bio je zanimljiv predmet koji si stavio na policu i – gotovo. A danas, ako želite posjetiteljima približiti način na koji je neka ličnost postala zanimljiva, onda ćete vi o toj osobi pričati posredovanjem predmeta – dakle, ljudi će dolaziti radi te ličnosti, a usput će vidjeti predmet.

J. D.: Bismo li uz predmete trebali “otkupljivati” i priču koja ih prati?

I. M.: Ja mislim da bismo, nemojte me pogrešno razumjeti. Ako arheolog dobije neki predmet koji otkupljuje bez njegova konteksta, taj predmet ima barem 20% manju vrijednost od predmeta kojemu znate kontekst. Razumijete? Evo primjera. Mi smo htjeli kupiti, ne znam jesmo li je nakraju kupili ili ne, jednu Vranjaninovu skulpturu na aukciji u Londonu. I to smo okvalificirali kao – eto, Vranjanin se konačno vraća u Hrvatsku, u svoju domovinu. Ali onda kad poslije sve pročitate... Ta je skulptura bila dio jednoga sklopa – bila je fasadna plastika palače na Siciliji koju je Laurana radio za sicilijanskog investitora, i to s Hrvatskom nema apsolutno nikakve veze. Dakle, kad biste vi uzeli u obzir taj kontekst, ne biste govorili o Laurani koji se vraća u Hrvatsku, nego biste rekli da mi konačno imamo jedan primjerak Lauranine skulpture, takve kakva jest, iz tog i tog vremena, i mogli biste ispričati priču.

J. D.: Kakvu ulogu ima publika u profiliranju nekog muzeja. Je li ona na neki način sukreator programa?

I. M.: To mi je dosta teško reći. Da bismo to znali, da bismo to mogli doznati, trebalo bi imati vrlo jasan sustav valoriziranja i ispitivanja mišljenja publike. Mi imamo neke neznatne, vrlo slabe pokušaje. Nisam siguran da su oni baš osobito uspješni, upravo zato što se ankete koje naši kustosi rade s posjetiteljima ne rade na profesionalnoj razini ankete jer ih rade ljudi koji nikad u životu nisu učili kako se provodi anketa. Za to bi, po mojem sudu, trebalo profesionalno angažirati i psihologe i sociologe kako bi anketa imala svoju dimenziju, pa bi onda čovjek koji tu anketu radi mogao na kvalitetan način interpretirati njezin rezultat te tako pratiti što publika voli, a što ne voli. Mislim da zasad na tom području jednostavno nemamo ni istraživanja tržišta ni istraživanja publike nego – to je tako. Rekao bih da se najveći broj izložbi radi zato što ljudi u muzeju misle da bi ta izložba mogla biti nekome zanimljiva, ponajprije njihovim kolegama. To je malo zločesto s moje strane. Ali, kad bi, recimo, Zavod za kulturu Hrvatske imao dimenziju jedne državne institucije, onda bi trebao ispitivati javno mnijenje i provoditi ankete da bi sugerirao u kojem se smjeru

pojedini muzej ili pojedini lokaliteti mogu interpretirati da bi mogli privlačiti publiku, koji bi sloj publike mogli privući i na koji način.

Smatram da je to vrlo sofisticiran posao. Ja ga ne znam, ja se time ne bavim. No to ne može biti jednostavno, ako su mnogo jednostavnije stvari složene. Onda je i to složen posao, samo bi ga trebalo osmisliti, i to na turističkoj razini i na sociološkoj razini. Naši su sociolozi u mnogim stvarima briljantni. No nisam siguran da su se time ikada ozbiljno bavili. I kad bi im čovjek rekao – hajde, idemo raditi jedan projekt gdje bismo zajedno pokušavali istražiti što publika jest i kako na publiku marketinški i kulturološki utjecati, onda bismo vjerojatno došli do rezultata koji bi nas zapanjili. Ja to pretpostavljam, ali ne može se čovjek svime baviti. Velim, to bi bilo zgodno kad bi se netko htio time baviti i kad bi se angažirali stručnjaci. Mislim da je kolega Katunarić sa Sociologije osoba koja bi apsolutno odgovarala, kao i još neki ljudi, npr. Rogić, koji se bavi, čini mi se, sociologijom gradova. I možda bismo onda došli do toga da naša ministrica turizma jučer u Londonu, kad govori o turizmu, izjavljuje da ćemo prodavati strancima avanturistička putovanja. Dobro, ne mislim da je to loše. Samo dajmo avanturizmu i nešto što bi bila kulturna specifičnost. Da – kulturna avantura (smijeh).

J. D.: Kad biste imali više vremena, što biste još voljeli uraditi?

I. M.: Teško mi je reći što bi me najviše radovalo jer tako daleko nisam razmišljao. Međutim, ima jedna tema koja me već dosta dugo muči, za koju sam čak dobio nešto novca, ali nisam je uspio doraditi. Naime, htio bih da pokušamo napraviti jedan objektivan pregled nečega čime smo se bavili u tom mračnom dobu socijalizma. Imao sam projekt *Zaštita spomenika u doba socijalizma*. Pa da malo demistificiramo priču kako su se u to vrijeme spomenici samo rušili, razarali i razbijali. Znaite, trebali bismo pokušati definirati u kojem je smislu od 1945. do 1990. zaštita spomenika u Hrvatskoj rasla, razvijala se i imala određene uspjehe, i to na konkretnim pokazateljima – na broju zaposlenih ljudi, na broju spomenika, na novcu koji je ulagan, na organizacijskoj strukturi.

Mislim, to je nešto što osjećam da bih morao napraviti. Ja sam na tome radio sa svojim studentima – napravili smo jedno dosta veliko istraživanje. Imam rezimirane materijale o ulaganjima za svih tih 35 godina, referirano, recimo, na tečaj njemačke marke. Imam vrlo mnogo podataka, samo bi trebalo naći vremena, sjesti i pokušati napraviti nešto što ne bi bilo dosadno štivo nego analiza stanja – da se usporedimo s onim što su govorili Ljubo Karaman i Anđela Horvat 1944., kad su pisali *Konzervatorski rad u Hrvata*, o tome kakvi su preduvjeti bili tada, a kakve su preduvjete imali naši konzervatori kada je 1992. priznata Republika Hrvatska. S kojih su polaznih pozicija krenuli jedni, a s kojih drugi. Je li se u tom međurazdoblju nešto dogodilo. To bi, recimo, mene zanimalo. Iako, kažem, nisam nikakav ni prijatelj ni pobornik toga razdoblja. Međutim, to je razdoblje živjelo. Ja sam, nažalost, gotovo rođen u tome razdoblju i približno sam 80% svoga životnog vijeka u tome razdoblju radio. I, kao što sam na jednome mjestu rekao, ni ja ni bilo tko od mojih kolega nije ni razorio ni uništio nijedan spomenik. I sad bi trebalo uspostaviti relaciju s tim dobom. Vjerojatno je bilo nekih stvari koje su bile loše. Ali bilo je i stvari koje su bile dobre.

Pokušajmo objektivno reći, objektivno sagledati prilike, da ta druga polovica 20. stoljeća ne bude crna rupa. Evo, čini mi se da mi je to obveza, to me negdje grize, morao bih to napraviti. Samo, nažalost, situacija je takva da imam toliko mnogo svakodnevnih obveza da ne stignem.

Sad me, na primjer, ova knjiga opterećuje jer moram sve to napraviti. Kad ona izađe moram se malo odmoriti, samo malo, preko Božića i Nove godine. Onda kreće nastava na fakultetu – sad sam voditelj poslijediplomskog studija, moram organizirati sva predavanja. Možda će drugi semestar, odnosno prva polovica sljedeće godine biti pravo vrijeme, možda ću se moći malo pozabaviti time. Za muzeje, nisam siguran, možda bi u jednom smjeru trebalo obraditi muzejski rad. Međutim, on je u nekim tekstovima već relativno dobro definiran.

J.D.: A o zaštiti spomenika?

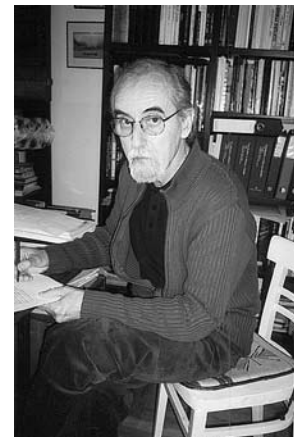
I.M.: Kad idete gledati literaturu, gotovo ništa nije napisano! Napisani su samo neki pojedinačni radovi o nekim objektima, nema nikakve sinteze, nikakvog pregleda, ničega što bi govorilo o razvoju ideje i koncepta. A mislim da je to strahovito važno.

J. D.: Vama je vrlo važan taj pogled unatrag ?

I. M.: Pa, mislim da jest. Najvažnije je gledati unatrag, moći gledati unatrag bez srdžbe. Morao bih gledati bez srdžbe i naprijed i unatrag. Interpretacija može biti subjektivna, ali ne smije biti ideološki usmjerena protiv nečega jer onda izaziva negativne emocije. Mislim da sam sad malo opterećen tom emocionalnom inteligencijom (smijeh), pa me sad to muči.

J. D.: Hvala vam, profesore Maroeviću. Znam da žurite na predavanje pa vas neću više zadržavati. U ime MDC-a, najsrdačnije vam zahvaljujem za dragocjeno vrijeme koje ste odvojili za naš Personalni arhiv.

I. M.: Hvala vama.

sl. 10. Ivo Maroević u svojoj radnoj sobi;
Fotodokumentacija: Muzejski
dokumentacijski centar, snimila: Jozefina
Dautbegović, 13. studenoga 2002.